

illo loco, causa? Judæi quidem plerique omnes atque etiam Josephus, et ex nostris, Theodoretus, Cyri episcopus, ad primitiarum ceremoniam pertinere rem universam existimant; et sanè et sententiæ congruere videtur, quod de spoliis urbis Hai nihil sibi sumit Deus, sed universa militi permittit, quasi istis suis contentus primitiis. Atqui non par ratio est in utraq; victoriâ. Sotus enim Deus hic pugnat, at illic etiam milites. Sed ista explicabuntur capite 8, ad vers. 2. Porro sanctitatem, sive rem sanctam, hic nominatam videmus, quam ante וַתִּי, devotam. Res enim devotæ, quas Græci ἀσβήματα et ἄσβεστα nominant, tam eæ sunt, quæ in locis sacris dicantur, quam quæ adolentur atque abolentur. Hebræi ipsas posterioribus temporibus vocabantur *corban*, et elisa durioris soni littera, *coban*, eadem notatione scilicet, quæ Græci ἀσβήματα dicunt. Est enim, וַתִּי, offerre. Unde exstat apud doctores hebræos hæc jurandi, aut votendi potius sollemnis formula: Anathema, et res devota esto, quidquid illud sit, quo ego tibi proxim, aut quam tu utilitatem ex me capias. Quo voto cum quis apud aliquem usus est, quantavim ei necessitudine obligatum, atque ad eò erga suum ipsius parentem, nefas esse statuunt rabbini, illum ullo beneficii, aut officii genere hunc juvare, ne quod Deo devotum videlicet, id humanis commodis serviat. Atque hæc ipsa est illa traditio, quam citat damnatque Christus apud Matthæum, et Marcum, tanquam Mosis legi adversantem; à nostris interpretibus, formulæ illius ignaris, adhuc parùm benè, ut mihi videtur, explicata, sive Græcis, sive Latinis. Nam in syriacis Evangelii dilucidior apparet sententia.

VERS. 20. — ULLULAT ITAQUE POPULUS, CUM CANERENT BUCCINIS, etc. Sensus est: In diei septimam septimâ circuitione, quæ omnium postrema fuit, cum primum sacerdotes buccinis canere inciperent, cepit populus ululare, et simul urbis moenia concidebant. Illud enim: *Nam simul atque auditi populus vocem buccine, ululavit populus clamore ingenti*, est per parenthesis legendum, tanquam ἔσθηται; atque explicatio superiorum verborum. Septuag. non annumerant hic quidem verba hebræa, sed sanè sententiam luculentè expresserunt. Laudabamus nuper populi obedientiam, cum imperio, ut videbatur, absurdo, et penè ridiculo, tam obtemperant alacriter, ut vix ultima loquentis imperatoris verba expectarent, quin jussa facere inciperent. Hic autem ejusdem

prædicanda fides est, quæ ipsa muros prostravit, teste Apostolo. Nisi enim firmâ fide apud animum suum ille statuisset, Deum quod promiserat planè effecturum, haudquam profectò tam latâ acclamatione, tanquam non sperans, atque expectans, sed in manu victoriam habens, cecinisset triumphum, priusquam labentem murum vidisset. Nam et David ululare quidem jubet universum orbem terrarum, sed ob res jam tum prosperè gestas adversus Ecclesie Dei hostes. Cum enim dixisset: *Ublate Deo, omnis terra, canite decus nominis ejus*; mox subjicit: *Ite, considerate opera Dei, qui rem terribilem patravit contra filios Adæ*; voluerat quidem Deus, tantisper dum ipse veluti oppugnet urlem sacris sacerdotum vocibus, populam tacitâ meditatione fidem cum sanctâ spe apud animos suos exercere, at nunc eidem permittit, ut illius suæ meditationis fractus specimen edat; et verò ipsa etiam natura talera ferè sensum animis nostris infundit, ut in terra dum rei magnæ conspiciam eventum expectamus, silentium præstemus; verum simul atque illam evadere jam putamus, tum diutius ora continere non possimus, sed in clamores et gesticulationes effundamur. R. Levi F. Geronius de isto ululatu populi, sic interpretatur: *Visum est, inquit, Deo, ut miraculum hoc fieret cum ingente isto clamore, qui Israelitis de torporis sui somno excitaret, et ad inusitati operis Dei magnitudinem animo expendendam vocaret.* Sed adjungit insuper id, quod ridendum mihi certè videtur, vehementem istum ululatum aliquæ ex parte efficientem miraculi fuisse, atque adjuvâsse ad dejicienda moenia. Magna enim vox, inquit, magno impetu aerem impellit; cæterùm vi occulte et divinæ, ut cujus præcipua fuerit efficientia, miraculum esse attribuendum. Nimiram existimat illo, Deum ubique in patrandis rebus illius modi inusitatis, uti mediis quodammodo ad eas efficiendas appositis et commodis. Quod ut sæpè verum esse fatendum est, veluti cum Elizeus jubet, ut Naaman leprosus se lavet in Jordane, cum cæci oculos curat Christus spūto cum terrâ mixto illitos, ablutoseque deinde aquis Siloe, et in multis aliis exemplis; ita aliter illum miracula nulla facere usque ad eò falsum est, ut mediis nonnunquam, non solum alienis, sed etiam repugnantibus natura rei efficiendæ utatur, ut Elias, cum sacrificium faceret, victimam simul, et ligta quæ cupiebat à celestis igne vorari, largiter semel, iterum tertium perdidit aquâ; et Elizeus aquas, quæ e-

rititate terram alliciebant, sale injecto emendavit. Sed hæc ex multis exempla sufficiunt.

VERS. 21. — ET PERDIDERUNT QUODCUM ERAT IN URBE, A VIRO AD FEMINAS, etc. Dictum à nobis est, ad versiculum 17, quidquid ferè ad hunc locum pertinere videatur. Sed non est profectò hic silentio præmittenda, militum contentia singularis, qui cum essent omnium rerum egeni, in tantâ opum copiâ, quantum credibile est fuisse in urbe omnium situ amœnissimâ, agrisque bonitate uberrimâ; unico ab imperatore verbulo jussi cum essent, non solum manus ab omnibus rebus abstinere, verum etiam alacriter omnia prorsus perditum ire poterint, ad eò ut ne in posterum quidem, per aliam occasione, ullius ex illis lucri faciendi spes relinqueretur. Quâ in re non solum temperantis, sed fortis quoque animi specimen singularè ediderunt; addam etiam prudentis. Nam cum sapienter cogitarent, si contra imperatoris sui, atque ad eò Dei, jussa rem facerent, stabilem eam et diuturnam minimè esse posse; perdere quod ad manum erat sustinerunt, ut id sibi compararent, unde solidæ ille opes provenire solent, quæ et durent, et cum felicitate etiam ad posterum transmitti possint, hoc est, veram prohibentem. Et quamvis innata omnibus mortalibus habendi cupiditas, temeraria animorum dominatrix, variis ipsos affectionibus, ut credibile est, et quisque de se conjecturam facere potest, oppugnet, tamen passi non sunt, pecuniam, quæ ignavis quidem hominibus imperat, sed fortibus servit, obstaculo sibi, ad præstanda imperatori suo, quam debent, obedientiam, esse, nimiram statuentes illud Xenophonitis esse verum, *πρὸς τὴν ἀρετὴν ἀδολογίαν τῆς ἀρετῆς*, id est, nullum ipsâ virtute melius esse ad luera compendium.

Verum enimverò, quando non soli illi, qui hostiliter facere aliquid poterunt, sed etiam puerorum, senum, infantes, qui per ætatem nondum peccarant, nullo discrimine jugulantur, talisque ut videtur, crudelitas et immanitas, olim per Marcionitarum, et similis impietatis hominum ora, Dei probitatem et justitiam traduxit; atque utinam non etiam hoc nostro sæculo per multorum impias cogitationes traducat, quando ora nunc magistratûs auctoritas pœnæ metu nonnihil coercet: non fuerit, opinor, alienam à proposito, ejus argumenti explicatione æternam Dei justitiam, pro virili, hoc loco tucri: præsertim cum proximo etiam capite similis querelæ causam daturî sint filii Achæ, cum

patre, qui solus peccaverat, exusti. Deberent quidem Dei judicia, quæ nunquam non sunt æquissima, modesto et submisso animo ab omnibus mortalibus suscipi, neque ad multiplici caliginè et errore perplexas nostras rationationes exigi. Nam, ut ipse apud Job, ait 39, v. 35: *Qui cum Omnipotente litigat, non eum erudit; neque qui cum Deo argumentatur, ei respondere poterit.* Et proinde conditionis nostræ esset, cum Job agnosceret, atque fateri, omnem operum Dei rationem longè supra intelligentiæ nostræ vim et notionem esse positam. Id enim esset, vel ipso Deo teste, probè de Deo loqui, et benè de ipso existimare. Sed ea est ingrati animi nostri stultitia et recordia, ut in arcana etiam illius consilia, quæ omnia ad generis humani salutem et commodam atque utilitates spectare certissimum est, nihil nos pudeat inquirere. Et, quod est maxime indignum, atque ad eò prorsus impium, ea etiam sæpè damnare, quando nostris rationibus non satis videntur servire. Ignotum ut ad rem veniamus, equidem puto, apud omnes probe opinioniosis homines in confesso esse, Deum à nemine penas immeritò mure, nedum injustè, sed quemcumque aut morte, et ærumnis aliis plectit, penes eum noxiæ esse aliquam tali poenâ dignam; si modo unus Jesus Christus excipiat, qui per mysterium humillimo animo venerandum, nequaquam autem cum aliis rebus humanis contendendum, percussus est, propter nostrâ, non suâ scelera. *Eum enim qui penas meritis non sit, condemnare*, ait Sapia 12, v. 15, *alienum esse censet, ò Deus, à tuâ potentâ. Justitia enim caput est tua potestas, et quod dominaris omnibus, hoc ipsam facit ut parcas omnibus.* Quin hoc etiam non dubitans dixerim, Deum punire neminem, quin eâ poenâ, cum semper ejus qui plectitur, tum sæpè etiam simul aliorum multorum utilitibus conducta. Nam sanè de morte ipsâ, si quod res est judicare velimus, mortium nemò queri potest, sive maturâ, sive immaturâ, cum quidquid oritur, eâ conditione ortum habeat, ut intercicat rursus; et vita ipsa gratuitum planè Dei donum sit, ac proinde quantalacumque fuerit, magnæ pro eâ gratiæ illi debeantur, nedum ut jure conquiri ullus possit, quocumque tempore, quâve occasione, is qui gratis dedit, rursùm repetat. Ad hoc, ego quidem certè eam semper habui, habeoque de immensâ Dei misericordiâ opinionem, ut putei ipsam, neminem donatâ semel vitâ orbare rursus, nisi tum, cum ei ut è vivis exce-

dat, expedit maximè. Qui enim omnia novit, id etiam novit, qui cuiusque vitam exitus sint consecuturi.

Sed ne hoc longius persequar, de justis extat luculentum in Sapientia libro testimonium, unde argumentum de iniustus, à contrario, firmum rectè sumatur. Restant ceteræ calamitates, quibus humanum genus variis exerceatur, vexaturque. Spero autem tam iniquum esse in Deum neminem, ut flagitiosorum hominum querelis, si crucientur, aures æquas præbeat. Eorum autem qui hominum opinione probi sunt, quis, queso, omnium tam vivit innocenter, ut in ipso nihil videat ejus opifex Deus, quod non severissimâ quaque animadversione castigatoneque dignum sit? ut taceam quod ea, quæ istis existimat vulgus mala accidere, plerumque sunt salutaria adversus vitia medicamenta, atque utilia exercitia, per quæ illi formantur comparanturque ad pietatis disciplinam. Nam, ut ait Sapientia 3, 4: *Cùm hominum opinione puniri videntur, spem habent immortalitatis plenam, et paulum castigati, magna beneficia accepturi sunt.* Etenim quis non lucro deputet morbum, quo, ne navem conscenderet, mox naufragio perituram, sit prohibitus? Aut quis matrem familias culpet, quæ clarum vasculum smegmate conspurcat, quo defricatum emaculatunq; pulchrius nitet? Sed malè te habent puerorum in cunis, aut matrum ulnis vagientium miseriam, quas sæpè perpetuantur gravissimas, prius quam possint è vitâ exire. Verùm illi, si sacro lavacro non sunt ab originis humanæ communi vitio expurgati, expectata responsio est. Tam enim est fœda res peccatum quodlibet, ut nullo satis digno supplicio explari, pro Dei justitiâ, queat. Sin autem per sacram *ἀναγέννησις* mundati sunt, tum eò dolores non facere illis Deum, ut puniat, est existimandum, sed ut cā ratione, pro æterno suo consilio et misericordiâ, ipsos gloriâ ampliare beet. Jam verò absurdissimum fuerit, cum labore pœnæ, et non, cum divo Paulo, pulchri legitimique certaminis deputare, cui immensa illa Dei liberalitas immensa proposuit præmia. Sed instat urgetque Carpocratianus aliquis, aut Valentinianus, vel Marcionita, qui nimis libenter per execrabilem impietatem cum effectore et parente suo litigat, Deum de se ipsum prædicare, quod visitet patrum peccata in filiis, ad nepotes usque, et pronepotes, sive in tertiam et quartam generationem, unde statim hoc effici videtur, id scelus quod parentes impunè patrâ-

runt, puniri in filiis, aut nepotibus, hoc est, quas pœnas maleficiorum suorum quorundam effugerunt morte parentes, eas pœnas expectari à nepotibus et posteris. Ad hoc respondet Theodoretus, acutus sanè sacrarum literarum interpres et probatissimus, Deum pro suâ clementiâ et misericordiâ, quâ cupit omnes homines salvos evadere, graviora supplicia minari, quàm sumere solere. Itaque locutum esse, ut vel sic à flagitiis deterreret eos qui filiorum suorum sunt amantiores; nuda ergo hic spectare verba, esse irreligiosum, cùm Deus contrariâ lege statuerit Deut. 24, v. 16: *Non debere mori filios pro parentibus, neque parentes pro filiis: sed suam cuique peccatum exitii causam esse.* Et rursus apud Ezechielem 18, v. 2, dixerit: *Quæ est vestra ista parabola, cùm dicitis: Patres nostri eduxerunt unam immataram, etc. Paulo post verò, idem auctor aliâ ratione, et, ut ait, suo iudicio, veriore, nodum expedit: Sed ego, inquit, potius opinor, eas minas, Dei erga homines amoris magnam significationem facere, cùm illam habeant adjunctam clausulam: *Qui me odio habent.* Est enim hoc perinde ac si dicat: Sustineo me à peccato peccantes patres, atque à puniendo filios delinquentes. Si porrò tamen etiam nepotes, atque pronepotes pergant majorum suorum improbitatem imitari, sumo tandem supplicium. Et hæc, inquit, sententiam res ipsa comprobât. Quintâ enim generatione memorantur Israelite Egyptum reliquisse. Jam verò horum majores, qui Egyptiorum Deos coluerant, neque ipsi pœnas dederant, neque eorum patres, aut avi, sed isti tandem qui sunt quintâ generatione egressi, cùm majorum suorum vestigiis impietatis insisterent, luerunt supplicium, quippe qui post tanta quæ acceperant beneficia, post tot miracula quæ conspexerant, non se abstinere ab avità improbitate. Porrò horum posteris, cùm servarentur, scripta legi. Dicunt enim isti, differre Deum patris supplicium, si fortè respiciat, aut probum filium gignat; at si posteritas majorum suorum vitia non declinaverit, tum demùm illum pœnas poscere, memorem eorum, quæ majores continuâ serie patrârunt maleficia. Unus tamen Nehmannus aliter sensit: arbitratur enim parentum idololatram, quam vocamus, luere filios, et etiam ipsi colant idola. At*

in cæteris peccatis vera esse, quæ sunt ab Ezechiele dicta, similiter atque civiles leges minute majestatis crimen, non autem alia maleficia, vindicant in filiis.

Ego verò, cùm animadverto illud, *visitare scelera patrum in filiis*, etc., inter alia magnæ Dei misericordiæ argumenta commemoratum esse in Exodo, non possum facere, ut non vehementer probem posteriorem Theodoretis sententiam. Sed cùm me non nihil offendant verbum, *ἴδω*, hoc est, vindicare, quippe quod non satis rectè videtur ad dilatam procrastinatamque ultionem posse extorqueri, ut existimant illi qui interpretantur, recordari (quis enim illud Isaia 27, v. 1: *In die illâ visitabit Dominus gladio suo rigido, et magno, firmoque Leviathan serpentem simosum*, etc., non sic accipiat, ut putet, illo die daturum pœnas serpentem, non autem memorem modò illius futurum Deum?) cùm igitur illius verbi vis, quæ vindicte, non autem memoriæ significationem facit, refellere videatur, quod à Theodoro acutè, et præclarè dictum est, equidem putarim ejus sententiam sic explicari posse: Deum vindicare patrum maleficia in filiis, nepotibus, pronepotibus, quia magna sæpè flagitia in parentibus dissimulat, ad filios, nepotes, aut pronepotes usque, de quibus in hæc vitâ nullum poscit supplicium, nimirum expectans clementer, ut respiciant, atque se ipsi emendent. Verùm si iisdem sceleribus, et filii, et nepotes, cæterique posteris se quoque obstringere pergunt, tum demùm convivere, atque expectare diutius ille non potest; sed quæ in majoribus impunita mansere in hoc mundo, ea filii, nepotesve, aut pronepotes non impunè habent. Nam ex perpetuâ impunitate atque licentiâ, opinio facilè in omnium animis nasceretur, nullâ Dei providentiâ regi mundum: quâ opinione nulla possit esse ad quietam hominum vitam pestilentior. Hinc ergo perspicuum, opinor, evadit, primò, ad divinam pertinere misericordiam, quod majorum scelera patienter sæpè ferat, usque ad tertiam, aut quartam generationem. Quod autem tunc tandem posteros plectit, id ad providentiæ ejus opinionem, planè in republicâ necessariam spectare. Deinde posteros, non ipsas parentibus debitas ob sua flagitia pœnas pendere: eas enim hi in alterâ vitâ justissimas daturi sunt, et eò graviores, quò tardiores; sed sua delicta luere, quæ parentum suorum delictis similia in se ipsi admiserunt. Etenim ita ferè est hominum iudicium, ut si quis, quod sui ma-

jores impunè fecerunt, id dum ipse quoque facit, plectatur, illicò clamitet, in se non tam quod ipse, quàm quod illi commiserunt, vindicari. Summa est, pœnas tandem dare filios, aut alios posteros de majorum suorum sceleribus, non quidem iis ipsis sceleribus, quorum noxia penes majores erat; sed similibus, si similia patrent, et majorum vestigiis insistant. Et hæc ratione, nisi fallor, cùm Theodoretis sententia sustinetur, tum sua verbo, *ἴδω*, vis atque significatio conservatur. Sed enim ogganunt etiamnum contentiosi homines, eum qui cæcitatibus malo, apud Joannem laborabat, neque suorum parentum, neque sui peccati pœnas dedisse, sed illo corporis vitio fuisse affectum, ut operum Dei in ipso specimen ederetur. Non ergo dabat ille pœnas noxiâ quâpiam suâ dignas. Quod axioma ante à nobis positum est; sed facilis est responsio: Cæcitatem, præsertim si ab ipso ortu insit homini, non tam pœnam dici debere, quàm ad multa vitia declinanda utile umbraculum, et latebram. Cæcus enim, etsi alba nigraque discernere non potest, at bona, mala, æqua, iniqua, honesta, turpia potest; idque adeò verum est, ut sapientes homines putaverint, impediri etiam animi aciem, in quâ summæ felicitatis posita est ratio, cùm in Deum intenditur; eam, inquam, impediri oculorum aspectu; et Tiresiam cæcum Homerus solum sapere apud inferos fixerit, cùm cætera omnes animæ umbrarum modo vagarentur. Et verò quis peniri se à Deo possit jure queri, si non perfectissimi hominis partes, atque naturæ instrumenta omnia nascenti accipit, quando quantumcumque, id est, quod accepit, gratuitum planè hoc esse lateri debet? Sed ut rem propiâ attingamus, quæ est illa inscitia, existimare, Deum illis verbis, aut cæcum, aut ejus parentes omnis peccati expertes facere, et puros, cùm ait: *Neque hic peccavit, neque parentes ejus?* Volebat ille discipulorum suorum incompertivam curiositatem, quæ ad gloriam hominum peccatis inquirebant convertere ad id quod agebatur, hoc est, ut e re inaudita omnibus sæculis, atque inusitata intelligerent, tum ipsi, tum cæteri homines, æternum Dei Filium sequi pari cum Patre potentia potestatem venisse in mundum. Quamvis enim, ut dixi, nihil unquam adversi patiantur homines, de quo queri meritò possint, tamen ipsis ærumnis plerumque sic utitur Deus, ut non tam peccatorum pœna sint, quàm ut utilitatem cùm ei qui illas sustinet, hæc sæpè multis simul albis, et intertæm etiam reipa-

hæc afferant. Sed jam revertatur ad sacra verba, ne prolixiores quàm par sit fiamus.

VERB. 22. — DIXERAT AUTEM JOSUA DUOBUS ILLIS VIRIS, QUI SPECULATI FUERANT, etc. Ulor præterito plusquam perfecto, ut grammatici loquuntur. Non enim credibile est, Josuam, capti jam urbe, grassanteque promiscuâ omnium cæde, sed maturò, cum alia mōneret, quæ versù 17 sunt exposita, simul ista edixisse. Et rectè quidem duobus illis speculatoribus, ut qui remotam, abditamque in extremo quòpiam urbis angulo paupercule mulieris domunculam soli facile invenire, atque vel ex rubro filo, quo effugium illud suram fenestram notatam meminerant, internoscere possent. Sed nescio an non ipsi hæc sibi provinciam dari ultrò postularint ab imperatore, cum ad suam fidem pertinere scirent, ne sacramentum simul cuius hospitii jure violarent. Certè imperator integerrimus ipsis jusjurandum suum in memoriam reducit. Etsi enim eo quod privatum dederant, imperatorem aut exercitum non obligasset, tamen cum ipsi saltem sacro nexu obstricti tenerentur, summa optimi imperatoris religio, etiam de duorum gregariorum militum suorum fide sollicita fuit. Quòd si nostri seculi ductores, atque exercitum imperatores, hujuscemodi exempla sibi imitanda esse staterent, profectò minis funesta bella gererentur, quæ nunc ad omnem omnium barbarorum immanitatis speciem nihil sibi, non solum apud hostes, sed, quod est indignissimum, apud socios, atque amicos etiam, faciunt reliqui. Scribit quidem Josephus Antiq. l. 5, illud speculatorum jusjurandum post ab imperatore, atque pontifice, reliquoque senatu approbatum sancitumque fuisse: quàm verè, ipse viderit; mihi certè non fit verisimile, quando Josua ait: *Sicut illi jurastis*. Non autem dicit, juravimus.

VERB. 23. — ET INGRESSI FUERANT PUERI EXPLORATORES: EDUXERANTQUE IPSAM, etc. R. Salomon autumat, exploratores יְלָדִים, pueros, aut, ut interpretatur Chaldaeus, adolescentes aut juvenes, hoc loco, vocari, quia opus fuerit juvenili alacritate atque agilitate ad eripiendam præsentem periculo mulierem in promiscuâ civitatis clade, et furore militari. At Kimhi ait, apud Hebræos omnem ministrum vocari יָדָי, similiter videlicet atque Latini puerum dicunt: exploratoresque illos aut Josua, aut alius viri magni famulos fuisse. Ego in re incertissimâ, accedere malo Salomoni, cujus conjectura melior videtur. Stipula quidem fuerat, Rahab

etiam sororibus suis salutem; et tamen carum nulla hic est mentio. Existendum igitur est, eas fratrum nomine intelligi, aut et quæ subjungitur, universitatis clausula contineri, aut denique salutem voluptatibus suis posthabuisse. In vetustissimis Commentariis quæ in historiam Ruth scripta, inscribuntur מִן מְרִדִים, proditum est, R. Simeonem F. Johai dixisse, cum illam verborum complexionem tractaret, omnes cognationes ipsius eduxerant, Rahabam illà suâ fide tantam esse consecutam apud Deum gratiam, ut etiamsi ducentos homines cognatione sibi conjunctos illa habuisset, atque illi cum ducentis aliens prosapii affinitatem contractum visissent, omnes ille familia fuerint illius gratiâ futuræ salvæ. Et sanè fuisse non parùm multos ejus gentiles, qui se salutis causâ ad ipsam receperant, conjectura admodum probabilis sumi potest ex plurali numero nominis, cognationes, sive prosapias. Itaque etiam hic luculentissimè apparet typus imperii Josue: illius nostri expressi, hoc est, Jesu Christi, cui cum se Rahab, hoc est, Ecclesia, ut ante diximus, submisisset, mox cateratim ad eam confugerunt gentes undequaque salutis causâ: ante, ne duo quidem generi, hoc est, summi necessitudine devincti homines, ut Ioth socerum suum maxime auctoritatis virum, sequerentur, induci poterant, sed illum vera præmonentem, iudicio habuerant. Et Abrahamum suus parens trans flumen ut comitaretur, persuasus non fuerat. Ad Rahabam autem mulierculam multis nominibus contempnam, ut videbatur, et sortis infamæ, atque despiciatissime, cum primùm salutis ipsa spem ostendit, omnes, qui quidem aliquâ affinitatis necessitate eam attingunt, se conferunt promptissimè. Porrò quòd Rahab extra castra cum suis collocatur, id ad religionem spectat, ut aunt Hebræi. Et si enim illa jam dudum Israelitarum fidem animo colebat, ut supra audivimus, tamen solemnî professione nomen adhuc non dederat; hoc porrò ubi factum erit, habitabit inter Israëlitas. Hæc ferè Kimhi. Nemo certè Israelitarum nesciebat, alienigenas esse Rahab, cum suis cognationibus; an verò colere alienos Deos desisissent, et Mosis legem accepissent, id non erat pervulgatum. Ad hoc, opus erat non solâ fide, sed etiam sacris ritibus initiari, priusquam in numerum populi Dei quis referretur. Nam etsi mulieres non circumcidebantur, tamen certam est, aliis eas ceremoniis Deo, veluti dicari solere, cum nomina ipsa imponerentur.

Castra autem sancta existimari volebat Deus, tanquam in quibus ipse mediis versaretur, cum in arcâ, quasi quodam prætorio habitaret. Affererat enim opinio presentia illius religionem universo utillem populo, cum putaret se quisque perpetuò in divina majestatis conspectu versari. Atque hujus opinionis gratiâ confirmandæ augendæque in populi animis, instituta potissimum sunt leges illæ de segregandis semovendisque à castris, quicumque essent certis morbis affecti, certisque polluti sordibus, quæ in Numeris scriptæ sunt. Id enim aperte ostendit quæ subijcitur ratio, quoniam ipse Dominus in castris habitaret. Eodem etiam spectat illud, quòd à Madianitarum cæde reverentis miles, quamvis ipsius Dei jussu patrâ, septem solidos dies manere extra castra debet, neque nisi interea bis expiatus, intrò admittitur. Non ergo mirum est, si jam homines recens ab impio deorum cultu venientes removerent à castris. Accedit autem hæc alia quoque ratio, cur isti aliquantisper à sacro cæta prohibendi essent. Nimium eâ re sua probæ religioni dignitas conservabatur, et contra superstitionis indignitas, aut turpitudinis verus declarabatur, cum alieni ab Israëlitis ritibus sacrisque illi, tanquam profani, à castris, quasi sacro cæta arcerentur. Neque verò dubium est, quin id animos istorum non parùm userit, majoreque desiderio suscipiendi cultum veri Dei, puramque religionem incenderit. Similiter atque veteris Ecclesiæ melior illa disciplina, lapsos, quos vocabant, admittebat quidem, verum neque citò, neque temerè, ad sui communicationem; de quâ, re plena sunt divi Cypriani doctissime Epistolæ. Sed dices, turbam illam Ægyptiorum, quæ Israelitas discedentes sequebatur, subnotam à castris non esse; in quibus tamen etiam tum suam Deum presentiam declarabat; die quidem per columnam nubis, nocte verò ignis. Verùm respondetur, post conditam deum, et consecratam arcam, atque designatam certam castrorum faciendorum rationem, voluisse Deum peculiariter in castris presentem se existimari; ideoque prius de castrorum sanctitate nihil fuisse constitutum. Neque verò dubium est, quin Ægyptii illi comites, apud montem Sinæum, partim Hebræis sacris per circumcisionem initiati sint, Deoque nomen dederint; alii deinceps à castrorum communione prorsus exclusi, atque in Ægyptum rejeffi fuerint. Sed enim ex his difficidè quisvis intellegere potest, quàm maxime à nostrorum

exercitum castris abhorrere Deum, à quibus non solum profani non submoventur; manent enim deserta et sola; sed probrosum etiam habetur, pietatem et religionem vel verbis, vel factis ullam præ se ferre, ac non se omnis generis sceleribus magno studio contemnere. Sed quales rerum exitus consequantur, nemo plus non videt summo cum animi dolore. Verùm de his nunc hæcenus; plura alibi.

VERB. 23. — ITAQVE RAHAB MERTITICEM ET DOMUM PATRIS IPSIUS, ET QUIBUD, etc. Verbum דָּוָר rursus converti, conservavit. Sæpè enim non tam vivere, quàm sanum salvumque esse, cum leniter inflectitur, significat. Sed Kimhi hoc loco interpretatur, suppeditare victum; putat enim ille id dici, quod etiam Josephus Antiq. lib. 5, est opinatus, Josuam donasse mulieri possessiones, et opes, quibus se suosque aleret, atque eodem accommodat etiam illud quod subijcitur: *Mansitque in Israel ad hunc usque diem*. Verùm id profectò vi verbi, דָּוָר, confici non potest, ut multo etiam minus illud, quod doctores hebræi somniasse verius, quam judicasse videntur, Josuam duxisse Rahabam uxorem; ad seminis enim propagationem pertinere hoc verbum, cum sit ab eo ductum nomen matris generis humani, דָּוָר, Eva. Sed piget adscribere, quibus deinde excusent rationibus violatam legem, quæ interdictum fuit Israelitis Chananæorum affinitate. Porrò quòd Rahab memoratur mansisse in Israele usque ad hanc diem, sic est accipiendum, meo certè iudicio, quòd Rahabæ posteritas inter Israelitas, etiam tum, communi jure, atque religione vivebat, quando ista historia, post aliquot etates, ex quo tempore res gesta fuerat, conscribatur, sive ab Esdrâ ex sacris annalibus, sive alio quopiam, ut in præfatione dicebamus. At divus Augustinus, suo more, explicat, quasi Rahab sic jure communicationis israelicæ donata sit, ut cum ipsa, tum ejus posteritas eo in perpetuum uti possint; neque ea donantium liberalitas certò definit, circumscriptaque tempore fuerit. Theodoretus cum Origène ἀνατολίαι; scilicet exponunt, de illo Pauli oleastro, qui oleæ ramis est insitus. Quod porrò sequitur, *et quòd abscondisset multos, etc.*, ante etiam dictum est. Sed sapientius monere nos voluit Spiritus sanctus, eam fidem, quæ per charitatem operosa est, salutis æternæ efficiet esse. Non sanè tanti fuit, viros hospites non prodidisse; vulgare enim id officium, si per se æstimetur, videri potest, eorum salutem defendens, quam ei crediderant. Verum